

Prečo bol Matúš Černák zavraždený?

Beáta Katrebová Blehová

31. mája 2020 ✚ *Spoločnosť* ✚ *Slovenské osobnosti*

5. júla 1955 v popoludňajších hodinách si bývalý slovenský minister a splnomocnený vyslanec v Nemecku, v tom čase predseda Odbočky Slovenskej národnej rady v zahraničí pre Západné Nemecko, Matúš Černák, šiel ako obvykle po poštu na poštový úrad v Mníchove, kde od roku 1952 pôsobil. Tentoraz očakával balík, ktorý mu mal byť doručený z Ríma. Balíček si prevzal na poštovej priehradke a šiel s ním k jednému z písacích pultov v strede haly. V okamihu, keď balík otvoril došlo k silnej detonácii, v dôsledku čoho bol Černák spolu so staršou paňou stojacou obďaleč, namieste mŕtvy. Dve ťažko a desať ľahko zranených osôb bolo vzápätí hospitalizovaných v blízkej nemocnici. Podľa dobovej tlače západonemeckých denníkov bola detonácia približne kilogramového balíka taká silná, že otriasla domami vo vzdialenosti niekoľko sto metrov a hala poštového úradu bola takmer úplne zničená.

Západonemeckým úradom sa napriek mimoriadnemu úsiliu, ako aj vysokej sume, ktorá bola na dolapenie páchatela zločinu vypísaná, skutočného vraha Matúša Černáka vypátrať nepodarilo. Po páde komunistického režimu v bývalom Československu a najmä po sprístupnení archívov komunistických tajných služieb môžeme s istotou tvrdiť, že atentát bol spáchaný bývalou československou rozviadkou, konkrétne I. správou ministerstva vnútra, IV. odborom zameraným na Západné Nemecko. I keď priamy dôkaz nejestvuje, pretože zväzok pravdepodobného odosielateľa balíkovej bomby pod krycím menom BERTHELOT bol počas Nežnej revolúcie skartovaný, genéza celého prípadu zachytená v iných dokumentoch rozviadky jasne ukazuje na vinníka. Agent československej rozviadky s krycím menom BERTHELOT bol v skutočnosti rodený Nemec Kurt Baumgartner, zaregistrovaný vo zväzkoch ŠtB 1. apríla 1955 a jeho činnosť mala spočívať v špehovaní západonemeckých politikov a občasného posielania balíkov, resp. inej pošty podľa inštrukcií riadiaceho orgánu I. správy ministerstva vnútra v Prahe. Je dosť dobre možné, že agent BERTHELOT o skutočnom obsahu balíka nevedel. Zaujímavá je však skutočnosť, že bezprostredne po spáchaní atentátu bol zo Západného Nemecka stiahnutý a svoj život dožil v tichosti v Prahe, ubytovaný v konšpiračnom byte rozviadky na Žitnej ulici 30 a poberajúc mesačnú apanáž. V tomto byte v roku 1987 aj zomrel.

Prečo bol zavraždený práve Matúš Černák? Bezpochyby nebol jediným bývalým vysokopostaveným politikom z obdobia 1. Slovenskej republiky, ktorý po roku 1945, resp. 1948 pôsobil v exile. Prečo bol teda atentát spáchaný práve na neho a nie napríklad na nie menej agilného Ferdinanda Ďurčanského, o ktorom vieme, že po jeho úteku do exilu na jar 1945 po ňom československé vládne orgány pátrali doslovne vo všetkých kútoch Európy s cieľom postaviť ho pred Národný súd? Ďurčanský od roku 1952 žil podobne ako Černák v mníchovskom exile, stál na čele Slovenského oslobodzovacieho výboru, pôsobil vo vedení Antibolševického bloku národov a pomocou tzv. šedej diplomacie doslovne bombardoval memorandami vlády západných štátov a medzinárodné organizácie a upozorňoval ich na naliehavosť riešenia slovenskej otázky.

Faktom je, že postavenie Matúša Černáka od jeho príchodu do Mníchova v októbri 1950, keď okamžite prebral vydávanie úspešného exilného mesačníka *Slobodné Slovensko* a zároveň sa stal predsedom Odbočky SNRvZ pre Západné Nemecko – exilnej organizácie, ktorá programovo bojovala za slobodné a demokratické Slovensko vo sfederalizovanej Európe a v tom čase už slávila prvé úspechy na medzinárodnej scéne – bolo oveľa lepšie ako postavenie Ďurčanského. Černák, ktorý si počas diplomatickej kariéry v rokoch 1939 až 1944 vybudoval kontakty nielen na nacistických predákov Tretej ríše, ale podarilo sa mu zoznámiť aj s budúcou kresťansko-demokratickou elitou v okolí Konrada Adenauera, mal bezprostredný prístup k vysokým úradníkom na Zahraničnopolitickom úrade v Bonne. Podobne si dokázal zabezpečiť prostriedky na financovanie exilnej činnosti, ktoré mu bonnská vláda vyplácala mesačne od apríla 1953, pretože Bonn vyhodnocoval jeho aktivity ako činnosť „v súlade so záujmami Nemeckej spolkovej republiky.“ Veľkým triumfom Černáka bola nepochybne aj jeho spolupráca so slovenskými Nemcami, združenými v Karpatskonemeckom Landsmanschafte, ktorá vyvrcholila na zjazde v Stuttgarte v auguste 1951 pri príležitosti 800-stého výročia príchodu Nemcov na Slovensko. Na zjazde za prítomnosti tisícok Nemcov zo Slovenska, desiatich ministrov západonemeckých spolkových vlád ako aj slovenských exulantov bola prijatá významná dohoda medzi SNRvZ a Landsmannschaftom ohľadom vzájomného pomeru Slovákov a Nemcov v oslobodenej vlasti. Obe zmluvné strany sa v dohode zaviazali bojovať za zjednotenú Európu a slobodnú a demokratickú Slovenskú republiku.

Matúš Černák sa právom mohol považovať za nástupcu Karola Sidora na poste predsedu Slovenskej národnej rady v zahraničí. Ako je známe Sidor viedol túto významnú exilnú organizáciu od septembra 1948, keď ako bývalý slovenský vyslanec pri Svätej stolici požíval politický azyl za múrmi Vatikánu a všeobecne sa tešil podpore zo strany Štátneho sekretariátu na čele so substitútom Gianbattistom Montinim (budúcim pápežom Pavlom VI.) ako aj samotným pápežom Píom XII. K Černákovej slubne sa rozvíjajúcej kariére v rámci SNRvZ výrazne prispela jeho cesta, či lepšie povedané prednáškové turné po Spojených štátoch amerických a Kanade od konca marca do konca júla 1953, ktorá mu zabezpečila prvenstvo v slovenskom štátotvornom exile. Prvoradým cieľom a zmyslom tejto cesty, podrobne opísanej na stránkach *Slobodného Slovenska*, bolo informovať americké vládne a politické kruhy o slovenskej otázke a v neposlednom rade vyčerpávajúcim prednáškovým turné mal Černák docieľiť zaktivizovanie amerických Slovákov. Černák bol presvedčený, že americký Štátny department bol o slovenskej otázke kvôli jednostrannej protislovenskej propagande z radov Rady slobodného Československa s programom politického čechoslovakizmu nesprávne informovaný. Sústavne poukazoval na to, že politické strany, ktoré sa v povojnovom období spojili s prezidentom Edvardom Benešom v rámci Národného frontu, sa previnili z kolaborácie s komunistami a Benešovi vo všeobecnosti vyčítal, že otvoril „brány boľševizmu“ do Strednej Európy. Po nástupe prezidenta USA, generála Dwighta D. Eisenhowera, v januári 1953 sa v radoch slovenského politického exilu očakávalo, že dôjde k radikálnejšiemu postupu USA v úsilí oslobodiť národy strednej a východnej Európy spod komunizmu. Vskutku nová zahraničnopolitická línia USA v zmysle politiky zatlačania komunizmu do jeho vlastných hraníc (tzv. *roll back policy*) ako aj oveľa väčšie pochopenie pre slovenskú otázku v radoch republikánskych kongresmanov a senátorov, dávali nádej, že slovenské záujmy sa budú vo vysokých politických kruhoch reflektovať viac, než tomu bolo kedykoľvek v minulosti a malo byť kedykoľvek v budúcnosti. Právom preto možno považovať 50. roky minulého storočia za obdobie najväčších úspechov slovenskej emigrácie v protikomunistickom zápase.

V polovici mája 1953 navštívil Černák v prítomnosti bývalého slovenského diplomata Jozefa Mikuša vo Washingtone niektorých republikánskych kongresmanov a senátorov a je pravdepodobné, že sa stretol aj s vysokými úradníkmi na Štátnom departmente. Okrem toho Černák rokoval s vedením jednej z najstarších krajanských organizácií v USA, Slovenskou ligou v Amerike o ďalšej spolupráci medzi ňou a SNRvZ a koncom apríla sa zúčastnil 33. Kongresu Ligy, z ktorého vzišlo Memorandum Slovenskej ligy v Amerike prezidentovi a Kongresu USA so žiadosťou oficiálneho uznania „práva slovenského národa na vlastný štát“. *Summa summarum* Černákov nepochybný úspech v USA, jeho významné kontakty na západonemeckých vládnych predstaviteľov a podpora jeho činnosti a v neposlednom rade prvenstvo v slovenskom politickom exile boli skutočným dôvodom, prečo československá Štátna bezpečnosť siahla po tak drastickom prostriedku, aby dosiahla jeho elimináciu. V archívoch bývalých bezpečnostných zložiek socialistického Československa sú uložené stovky dokumentov, ktoré dokazujú, že ŠtB od začiatku existencie podrobne monitorovala činnosť tzv. separatistickej emigrácie (jeden z najobsiahlejších zväzkov uložených v historickom fonde tzv. Študijného ústavu pri ministerstve vnútra nesie príslovečne názov: „Slovenští separatisté na západe“), podnikala množstvo tzv. aktívnych opatrení na prekáženie jej činnosti, vnášanie sporov do jej radov, šírenie dezinformácií, zverejňovanie kompromitujúcich materiálov a neštítala sa ani pred únosmi, či dokonca atentátmi. V záverečnej správe agentúrno-pátracieho zväzku, ktorý bol v súvislosti s útekem Matúša Černáka za hranice zavedený, sa napríklad konštatovalo, že „ide o známeho slov. separatistu, ktorý za tzv. slovenského štátu bol politicky aktívny [...] po emigrácii bol aktívne činný v SOV [Slovenskom oslobodzovacom výbore] a aktívne pracoval spravodajsky proti ČSSR.“

Psychologický efekt atentátu na predstaviteľov slovenského exilu bol devastujúci a je možné predpokladať, že bol jedným zo zámerov objednávateľa. Významný jazykovedec Henrich Bartek, ktorého Černák štedro podporoval, sa z atentátu už nikdy celkom nespamätal a svoj život dožil v ústraní kláštora benediktínskeho opátstva Niederalteich. Slovenský diplomat, profesor a popredný činiteľ vo vedení SNRvZ pre Spojené štáty Jozef Mikuš bol v rámci aktívneho opatrenia československej rozviedky s krycím názvom SEPARATISTA listovne upovedomený v tom zmysle, že ak sa bude aj naďalej exponovať v radoch SNRvZ, stihne ho podobný osud ako Matúša Černáka. Podobne po Černákovej smrti viacerí činitelia SNRvZ dostali anonymné listy, ktoré obsahovali vyhrážky o použití „pekelného stroja“.

Vedenie Slovenskej národnej rady v zahraničí na čele s predsedom, historikom Františkom Hrušovským a generálnym tajomníkom Jozefom Paučom bolo presvedčené, že vražedný atentát bol namierený nielen proti Černákovi samotnému, ale proti snahe slovenského exilu o štátnu samostatnosť Slovenska a v tomto duchu bol skoncipovaný ohlas uverejnený na prvé výročie úmrtia. V ohlase sa konštatovalo: „Boh pozná zločinca, ktorý siahol na život Matúša Černáka a pozná aj tých, ktorí zločinnými hrozbami chceli by umlčať jeho spolubojovníkov a nasledovníkov.“ Význam Matúša Černáka napokon dokazuje aj samotný pohreb s množstvom kondolenčných telegramov od najvyšších predstaviteľov Nemeckej spolkovej republiky, spolkového kancelára Konrada Adenauera nevynímajúc.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/preco-bol-matus-cernak-zavrazdeny/>